Diagnosi de la inclusió i l’exclusió social

Pla Comarcal d’Acció Comunitària Inclusiva del Berguedà

Consell Comarcal del Berguedà
Juliol de 2020

Diputació Barcelona

Consell Comarcal Berguedà

Índex

- EMMARCAMENT DEL PROCÉS DE TREBALL
- EL PROCÉS DE DIAGNOSI
- INTRODUCCIÓ A L'EXCLUSIÓ SOCIAL
- INTRODUCCIÓ A L'ACCIÓ COMUNITÀRIA PER A LA INCLUSIÓ
- BREU PRESENTACIÓ DE LES DADES
- PRESENTACIÓ DAFO
- POSSIBLES LÍNIES DEL FUTUR PLA D'ACCIÓ

Emmarcament del procés de treball

D'ON VENIM?

- **El Departament de Treball, Afers Socials i Famílies de la Generalitat desplega plans local d'inclusió social arreu del territori catàla**
- 2007- 2010: Pla d'inclusió social de Berga
- 2011: Pla d'Inclusió Social del Berguedà
- 2012: Dissenyem i redactem una primera *Diagnosi de l'exclusió social al Berguedà*
- 2013: Presentació dels resultats

QUÈ S'HA FET FINS ARA?

- Treballar de forma transversal i participada amb els agents clau de la comarca per incidir a les causes de l'exclusió social i minimitzar-ne les conseqüències. Des de l'Oficina del Pla d'Inclusió, hem impulsat i participat de programes i accions de tipus preventiu, reactiu, de sensibilització, comunitari: accions de millora de l'accessibilitat, foment de la inserció laboral de col·lectius de risc, treball amb les entitats del Tercer Sector, entre d'altres.

CAP A ON ANEM?

- Elaboració d'una **radiografia de la comarca** en relació a la vulnerabilitat i exclusió social de la comarca.

- Impuls d'un **NOU PLA D'ACCIÓ** que redefineix el treball fet fins tant a nivell de projectes però també en clau estructures i espais de treball.

El procés de diagnosi

Objectius de la diagnosi

- Aportar **informació precisa** sobre els processos d'exclusió social i de risc que es donen al Berguedà
- Facilitar informació rellevant i substantiva per **dissenyar el Pla i planificar les actuacions**
- Detectar i recollir les **actuacions inclusives que es duen a terme** a la comarca, des dels diferents sectors i agents
- Obrir el procés de disseny del Pla a la **participació del conjunt d'agents** (professionals, teixit social, polítics)
- Crear **complicitats entre els diferents agents** i establir un **marc de treball i col·laboració** per consensuar el model de comarca inclusiva
- Facilitar **espais de treball permanents** en els quals participin el conjunt d'agents

El procés de diagnosi

Metodologia

- Anàlisi **dades quantitatives**
- Sessió de treball amb **professionals** (emmarcament teòric + dinàmica grupal): 31 professionals de 24 serveis
- Sessió de treball amb **entitats** (emmarcament teòric + dinàmica grupal): 11 persones d'11 entitats
- **Formulari online adreçat a entitats i grups:** 16 respostes
- **Entrevistes**: 2
- Sessió de treball amb el **Grup Motor ampliat**: 9 professionals
- **Presentació institucional** a l'equip de govern del Consell Comarcal: 7 persones
- Reunions de coordinació i seguiment

Introducció a l’Exclusió social

Passem de la pobresa a l’exclusió social

Pobresa és un concepte econòmic vinculat al llindar de renda.

La pobresa pot ser una constant en els processos d’exclusió social i se superposa a altres factors que en poden ser causa o efecte.

Àmbits d'exclusió

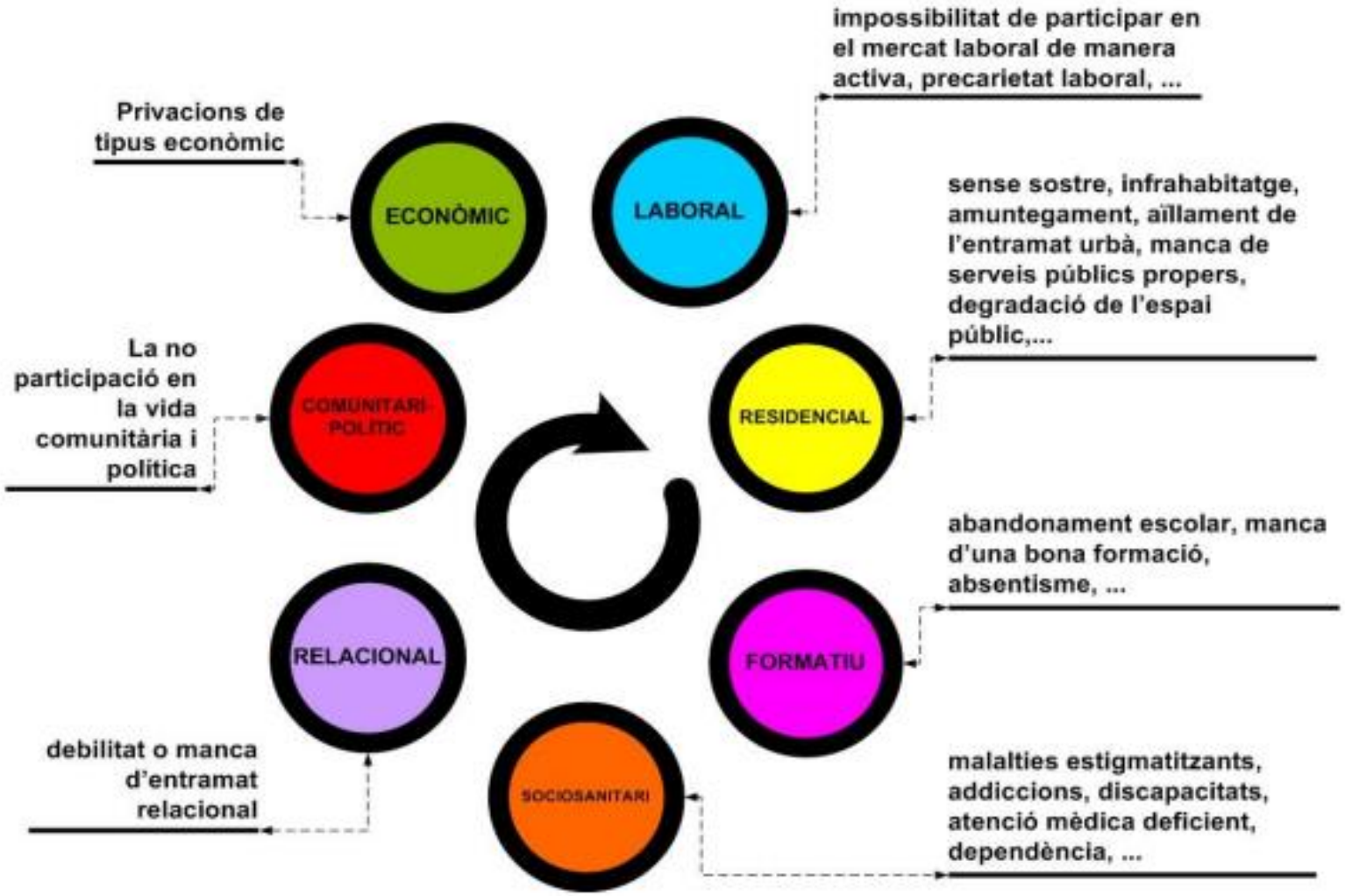

L’exclusió és un fenomen complex: espais on es poden donar dinàmiques d'exclusió

Econòmic	Insuficiència d’ingressos (devaluació salarial, increment cost habitatge, cost subministraments, cronificació, no cobertura prestacions,...), endeutament	Edat, Gènere, Procedència / ètnia
Laboral	Treballadors/res pobres, *autonomització*, precarietat, parcialitat, destrucció d’ocupació	
Formatiu	Fracàs i abandonament, segregació escolar, baixada de nivell formatiu, barrera lingüística	
Residencial	Manca / dificultats accés habitatge, augment cost lloguers, pobresa energètica, infrahabitatge, manca espai públic	
Sociosanitari	Consum de tòxics, jocs d’apostes, abús de fàrmacs, hàbits alimentaris	
Relacional	Solitud, manca de cohesió en barris, violència masclista / intergeneracional / intrafamiliar, hàbits afectivosexuals adolescents, rumorologia i racisme, bulling	
Ciutadania i Participació	Persones “sense papers”, menors sols, manca de cobertura de prestacions, no participació política i social	

Introducció a l’Acció Comunitària per la inclusió

Intervenció social que busca, de manera intencionada i planificada, desenvolupar les potencialitats de les persones a partir de processos d’acompanyament i autonomia, **dinamitzar i enfortir els vincles socials** entre els diferents actors que conviuen en el mateix territori **amb l’objectiu de disminuir les desigualtats d’accés a les esferes d’inclusió social, promoure el desenvolupament social dels territoris** i millorar la qualitat de vida de les persones.

La mirada inclusiva

La mirada inclusiva **implica no excloure**

La mirada inclusiva ha d'impregnar la nostra activitat quotidiana. Algunes preguntes clau:

- Quins efectes té en clau d'exclusió això que estic fent o planificant?
- Com es fomenta l'autonomia (pot ser un treball en fases)?
- Quin paper hi juguen les persones receptores?

La mirada comunitària

- Acompanyament a les persones a través d'accions centrades en les seves problemàtiques o interessos. Reagrupar les persones al voltant d'un **projecte comú.** Potenciar la **capacitat d'autogestió ciutadana** per tirar endavant iniciatives.

- Com convertim un projecte que fins ara ens havíem reservat per a fer les professionals, **en un procés que permeti organitzar i implicar altres persones**.

- Incrementar **l'autonomia de les poblacions destinatàries** de serveis i projectes.

- Potenciar la **"necessitat de donar"** que tenen les persones en situació de dificultat per restituir la seva dignitat. "Donar integra més que rebre".

- No concebre el treball comunitari "com una cosa més" a fer dins del meu encàrrec, sinó **la manera de fer el nostre encàrrec**.

- En l'acció comunitària cal trobar l'equilibri entre la **promoció social** (la millora de les condicions de vida de les persones) i la **dinamització social** (l'enfortiment de les relacions socials).

Breu presentació de dades

Breu presentació inicial de dades

Estructura per sexe i edat

Piràmide de població del Berguedà i Catalunya. Percentatges. 2019

Comarca envellida. Comparada amb la piràmide de població de Catalunya s'observa com el Berguedà presenta una menor proporció de població fins els 50 anys. Major esperança de vida en dones.

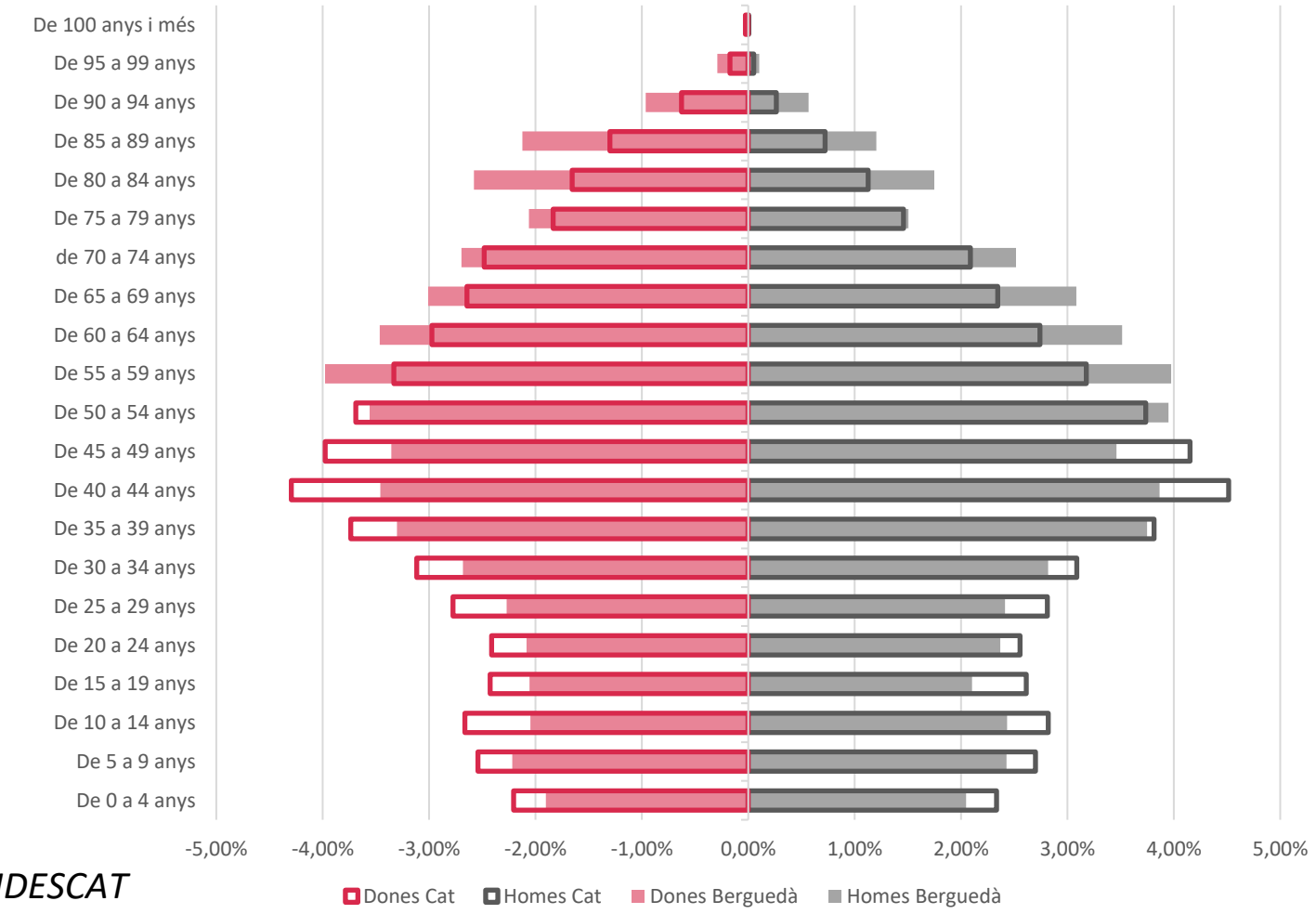

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'IDESCAT

La territorialització de la comarca

Població per municipis. Absoluts. 2018.

La població de la comarca és concentra a l'eix de la C16-Llobregat. Al les bandes hi ha els pobles amb menor població.

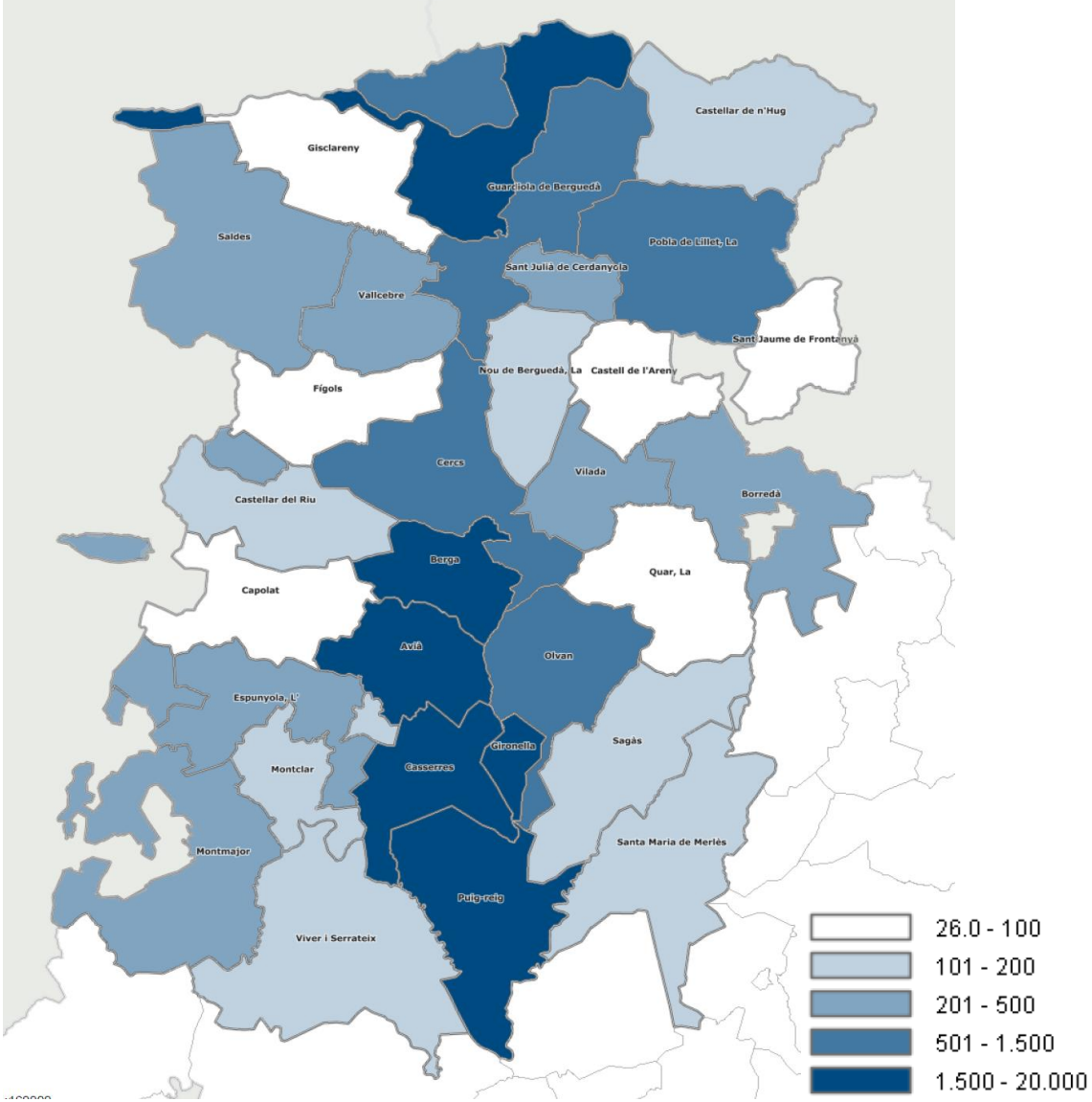

Font: Hermes de la DIBA, amb edició pròpia

La territorialització de la comarca

Index d'envelliment per municipis 2019

	Homes	Dones	Total
Comarca	147,5	208,5	176,26
Demarcació	96,07	139,3	117,05

La majoria de pobles tenen més percentatge de població gran que no pas jove. S'observa diferenciació Nord-Sud; els valors més alts es concentren majoritàriament a la part oest de la comarca, coincidint amb els pobles més petits i de caràcter més rural. Per contra, els municipis més propers a Barcelona són els que presenten unes taxes d'envelliment i sobreenvelliment més baixes.

Font: Hermes de la DIBA, amb edició pròpia

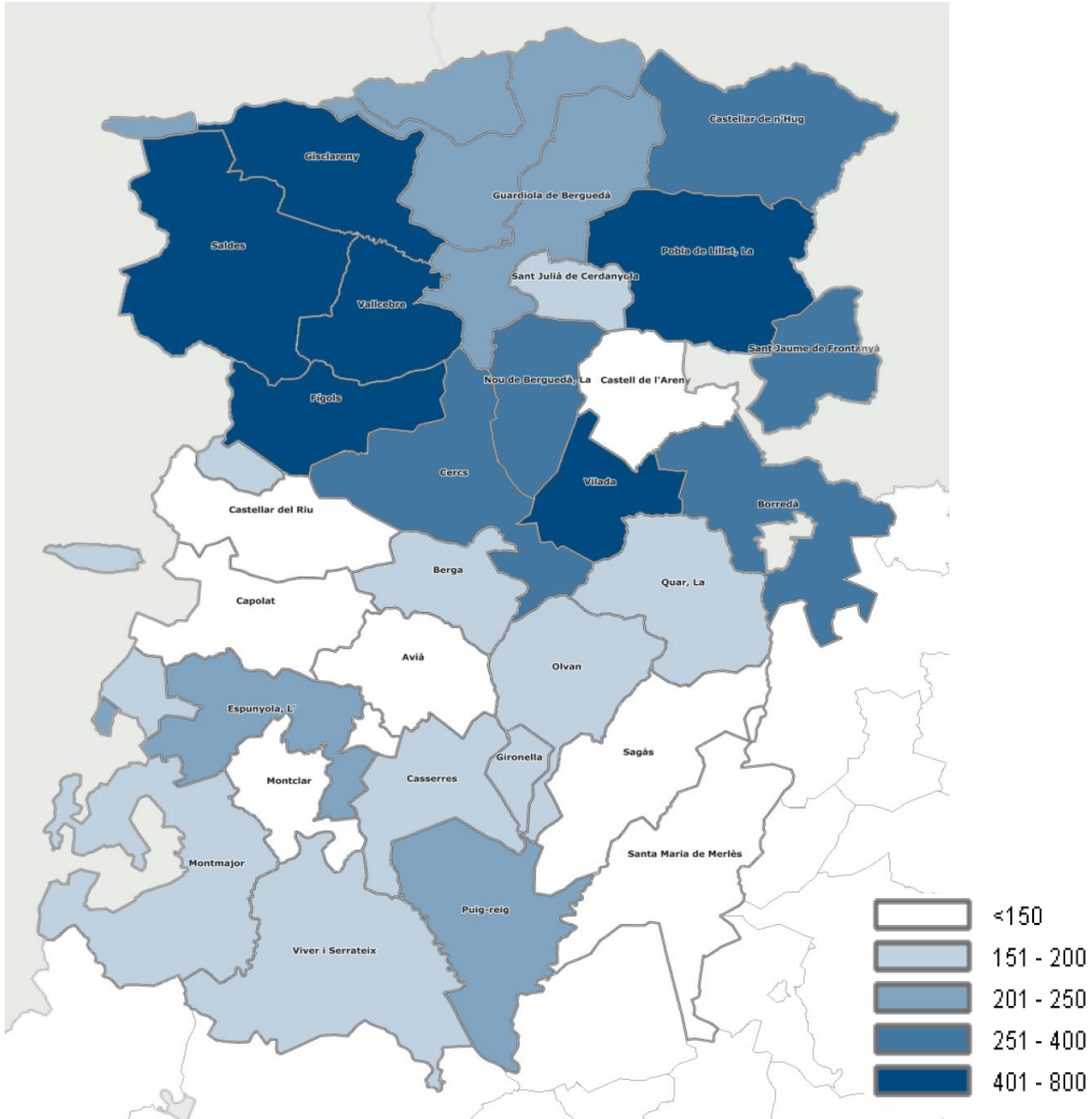

La territorialització de la comarca

Índex de dependència juvenil per municipi. 2019

L'altra cara de la moneda de l'envelliment, la dependència juvenil.

S'identifica una major presència de població juvenil, proporcionalment, en els municipis al sud de la comarca, el baix Berguedà, els més propers a Barcelona i també s'hi pot observar l'efecte de l'eix nord-sud que estableix el Llobregat i la C-16.

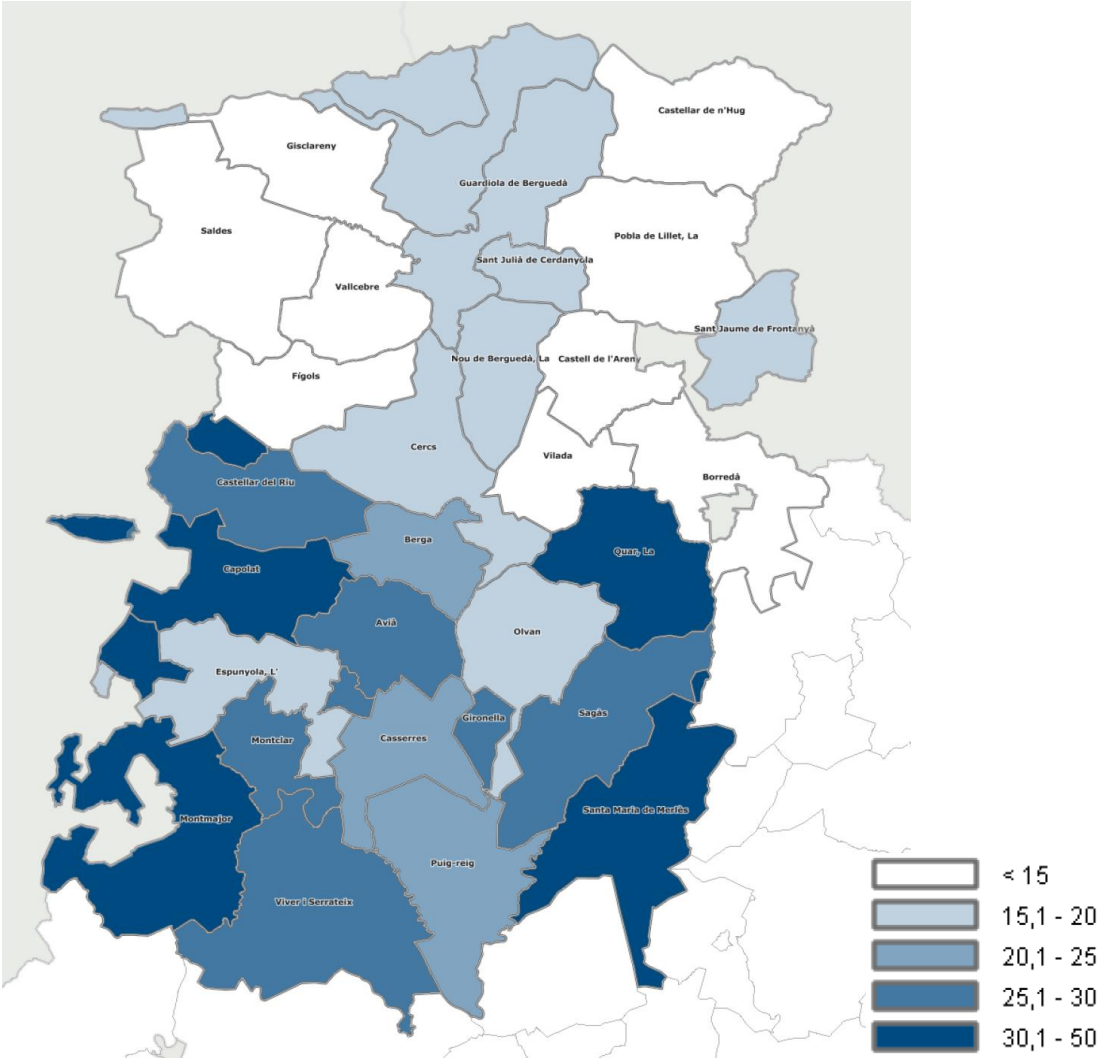

Font: Hermes de la DIBA, amb edició pròpia

La territorialització de la comarca

Taxa d'estrangeria 2018

Comarca	9,8%
Demarcació	14,19%

Què determina aquesta distribució?

Berga	14,36%
Borredà	11,62%
Gironella	10,72%
La Quar	10,00%

Font: Hermes de la DIBA, amb edició pròpia

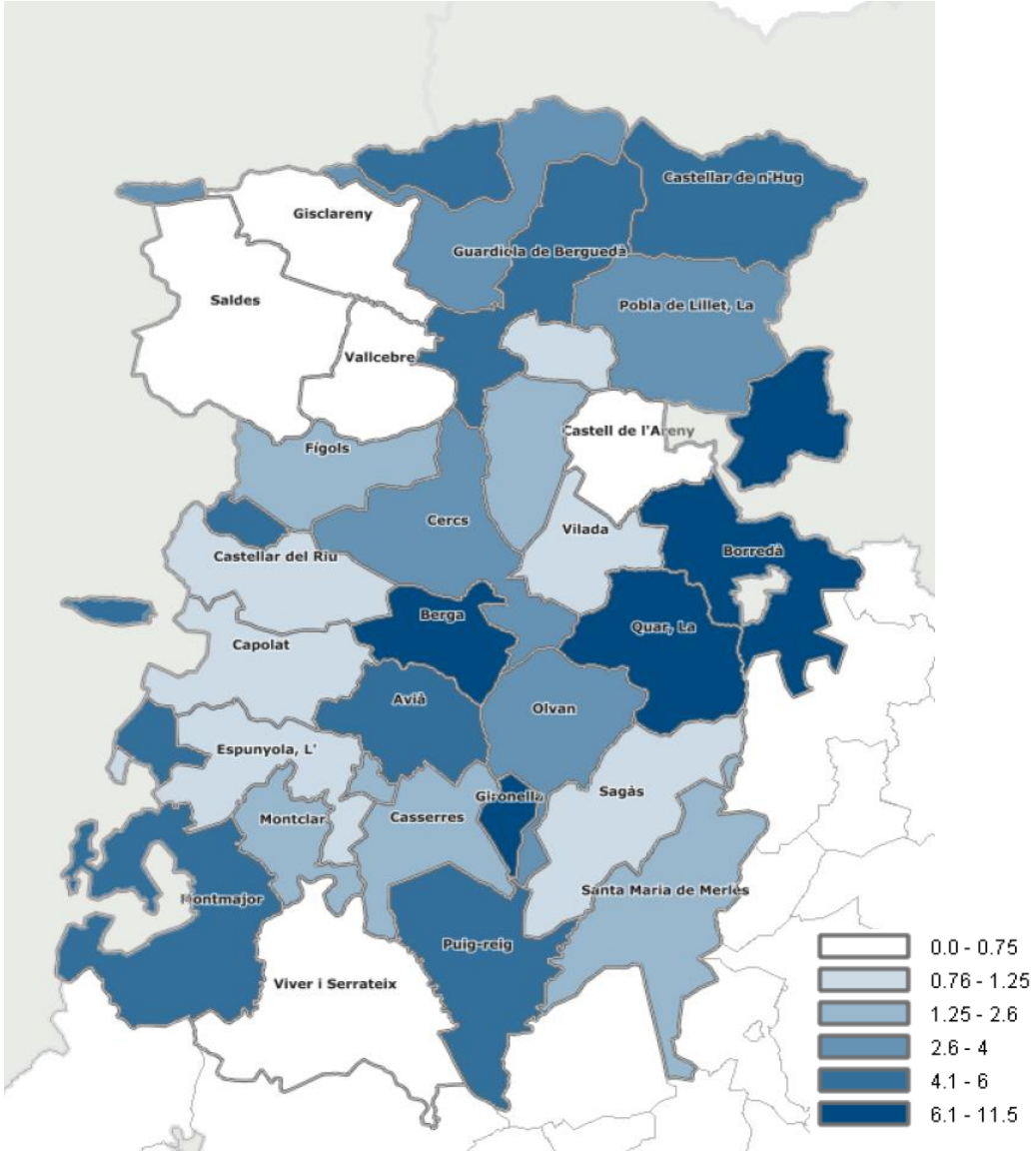

La territorialització de la comarca

Piràmide de població de les persones estrangeres i total. 2018

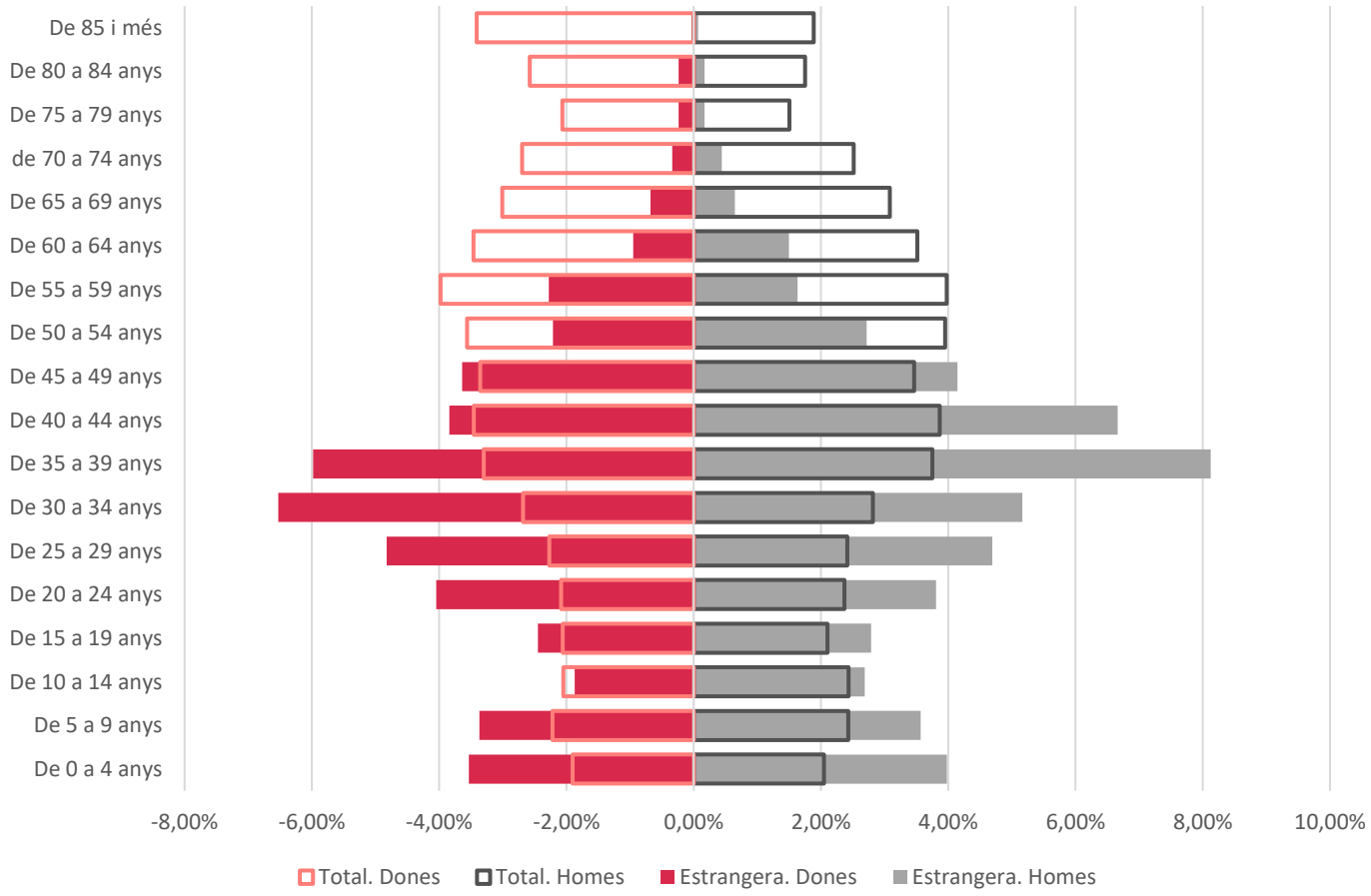

Índexs demogràfics del Berguedà. 2019

	Berguedà Total	Berguedà població estrangera
Envelliment	176,3%	15,9%
Sobreenvelliment	21,7%	3,4%
Dependència juvenil	22,7%	24,4%

La població d'origen estranger té més presència en les edats infantils, sobretot de 0 a 9 anys, i en les franges d'edat més demandades pel mercat laboral, de 20 a 49 anys.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Hermes de la DIBA

La territorialització de la comarca

Problemàtiques majoritàries ateses en cada zona del Servei d'Atenció Domiciliària (SAD). 2018

Les Mancances Socials són el motiu més nombrós, amb Salut i drogodependències ocupant el segon lloc. Els motius Econòmics han patit una forta davallada des del 2014, passant de ser el segon motiu d'ús al tercer.

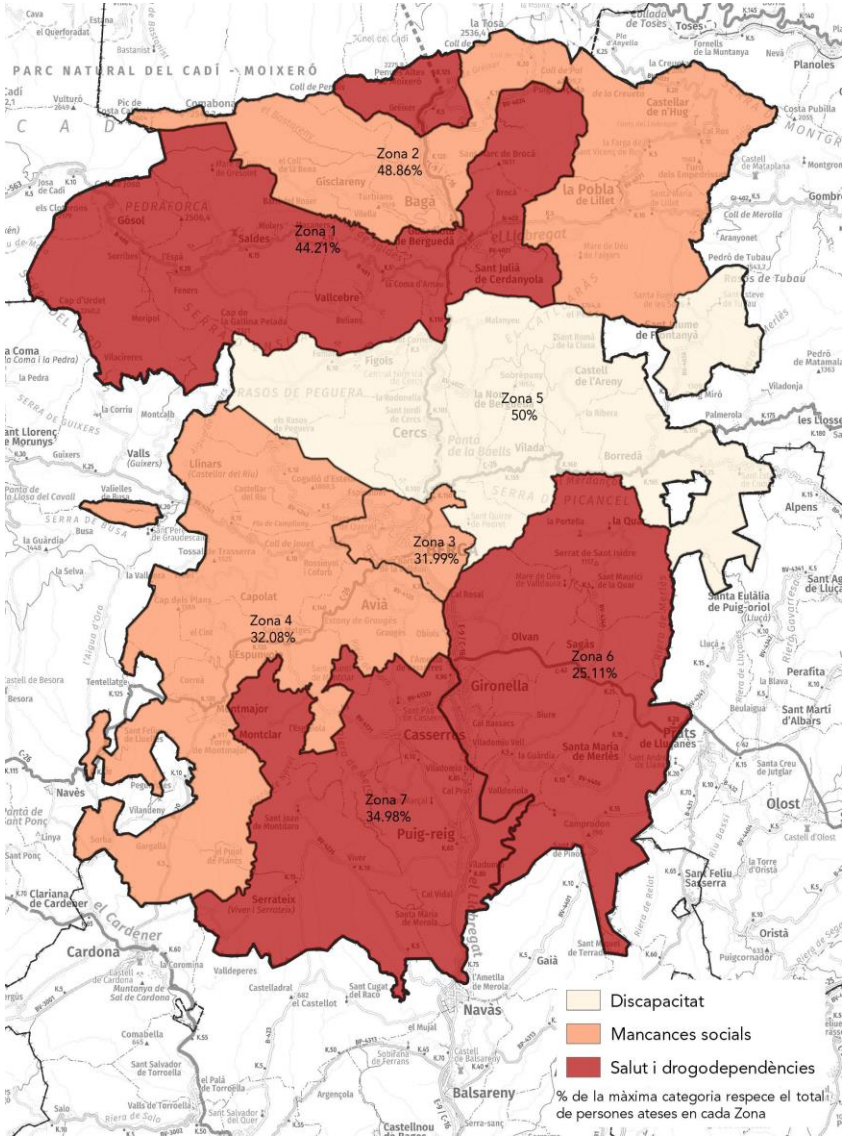

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Àrea d'Atenció a les Persones del Consell Comarcal del Berguedà

La territorialització de la comarca

% Persones usuàries de Serveis Socials sobre total de la població 2018

En color més fosc apareixen els municipis amb un percentatge més elevat –entre el 12,5 i el 16,0- de persones usuàries per habitant dels Serveis Socials Bàsics del Berguedà.

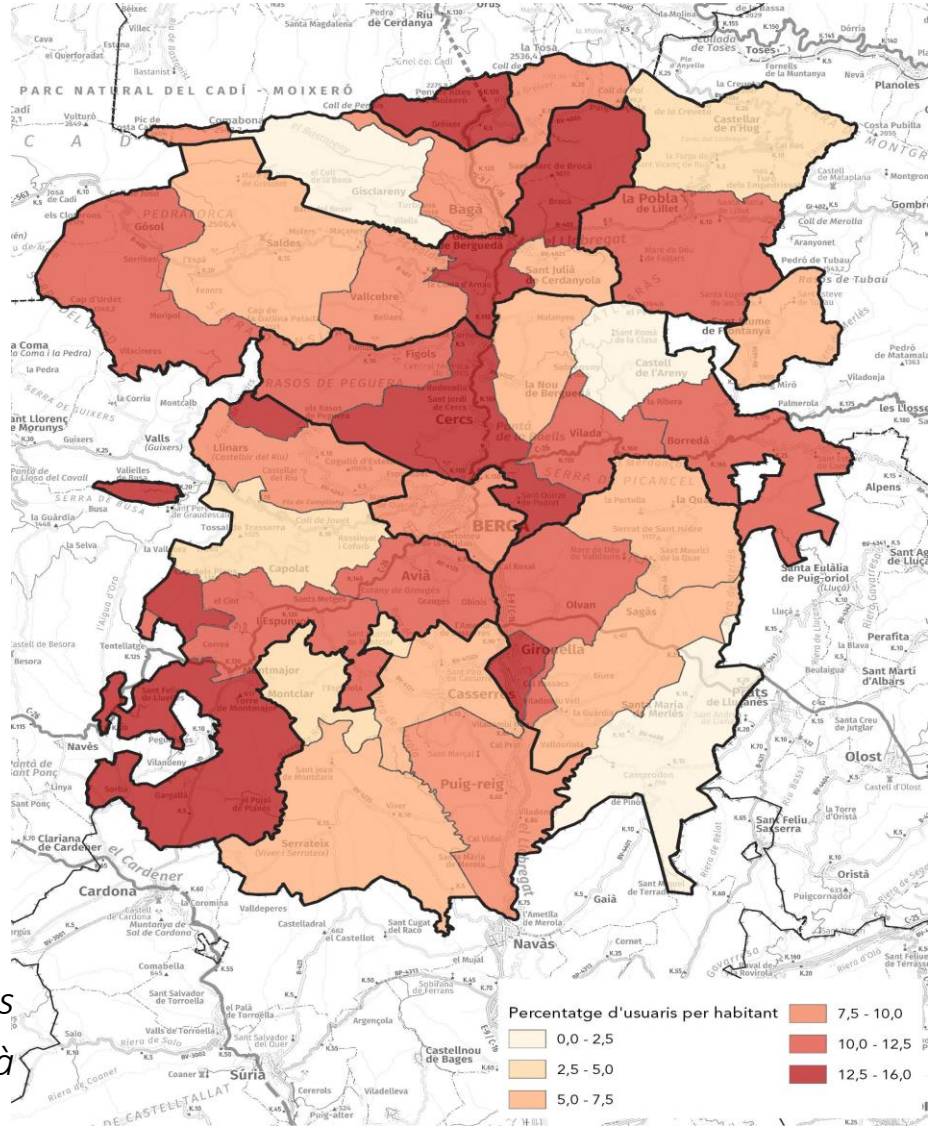

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Àrea d'Atenció a les Persones del Consell Comarcal del Berguedà

Àmbit Econòmic

Renda Familiar Bruta Disponible per habitant major de 16 anys. 2018

	Total
Comarca	24.309€
Demarcació	22.137€

Aquest indicador aporta informació sobre el volum de la renda, no respecte la distribució d'aquesta. S'observa diferenciació Nord-Sud i per l'eix de la C16.

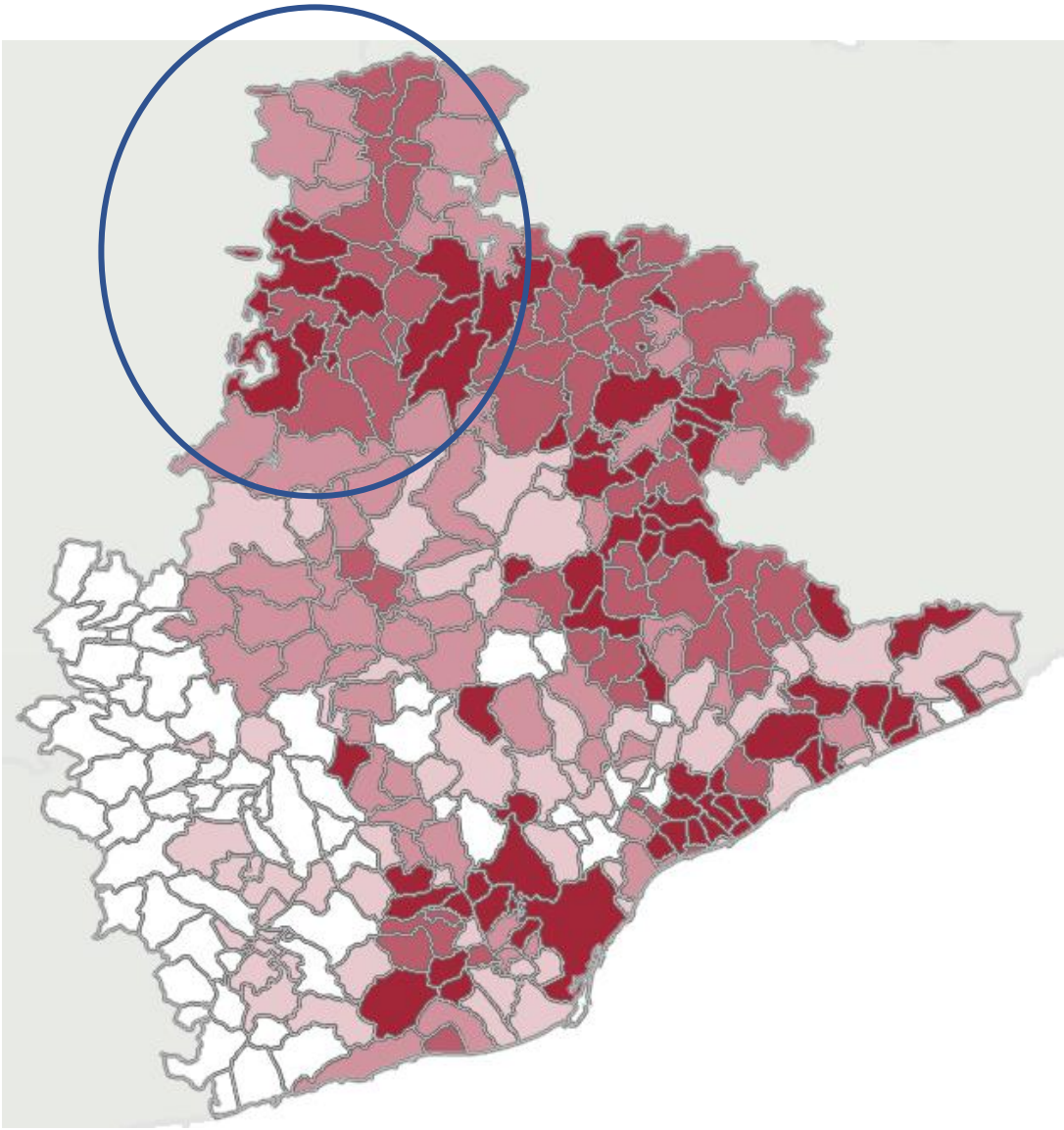

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Hermes de la DIBA

Àmbit Laboral

Taxa d'atur. Desembre 2019

	Homes	Dones	Total
Comarca	7,96%	12,53%	10,13%
Demarcació	8,9%	12,36%	10,63%

Atur total similar a la demarcació, però més atur femení.

Les dones grans, les més penalitzades, més que la mitjana catalana.

Més atur de llarga durada que mitjana catalana.

Font: elaboració pròpia a partir de dades de la Diputació de Barcelona

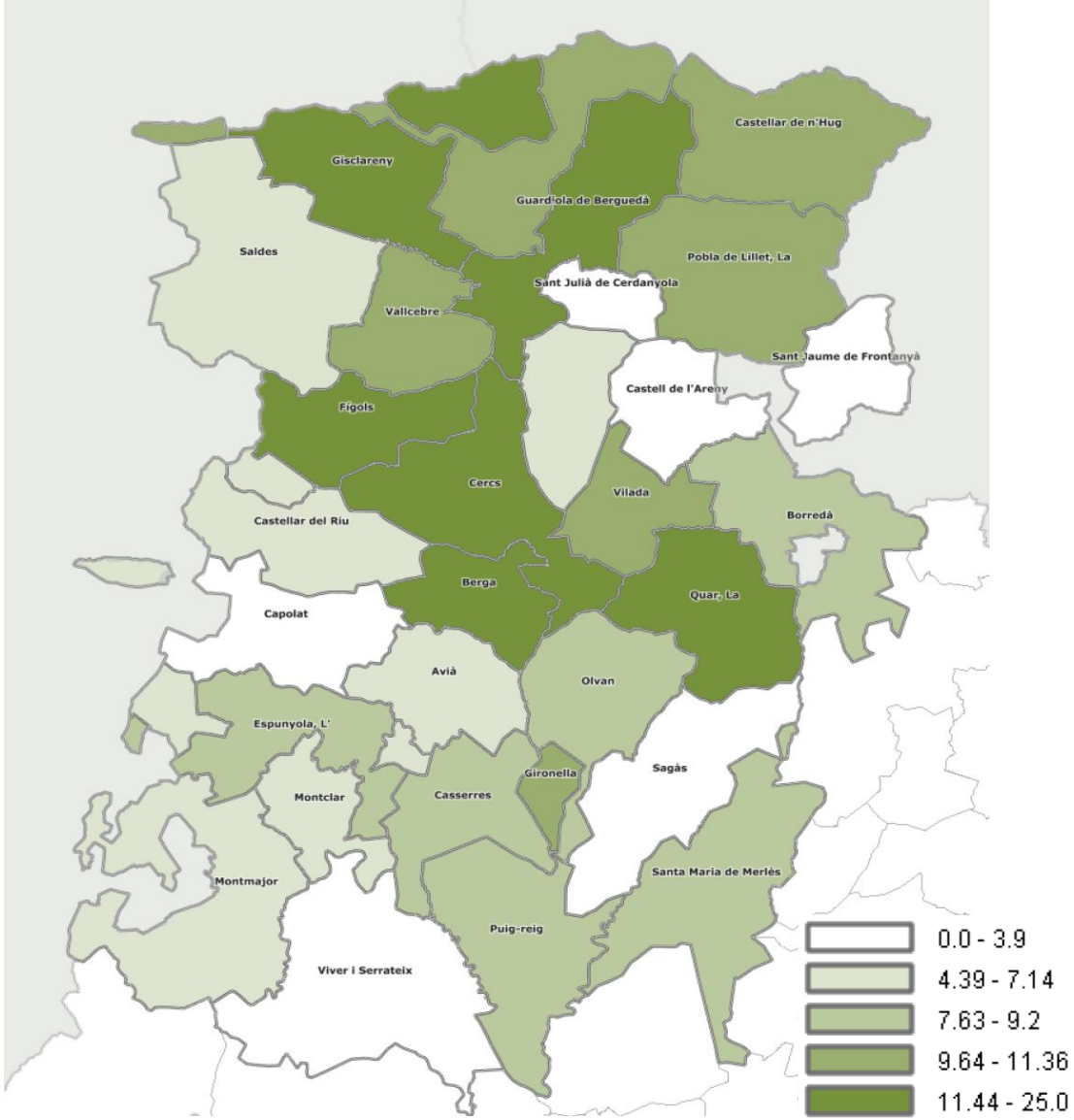

Àmbit Laboral

Taxes d'atur per sexe i edat. 2019

Atur femení superior al masculí.

Edat	Homes	Dones	Total
De 16 a 24 anys	7,89%	8,20%	8,04%
De 25 a 34 anys	8,15%	9,45%	8,78%
De 35 a 44 anys	5,35%	8,93%	7,03%
De 45 a 54 anys	6,66%	9,71%	8,11%
De 55 a 64 anys	14,64%	28,02%	21,08%
TOTAL	7,96%	12,53%	10,13%

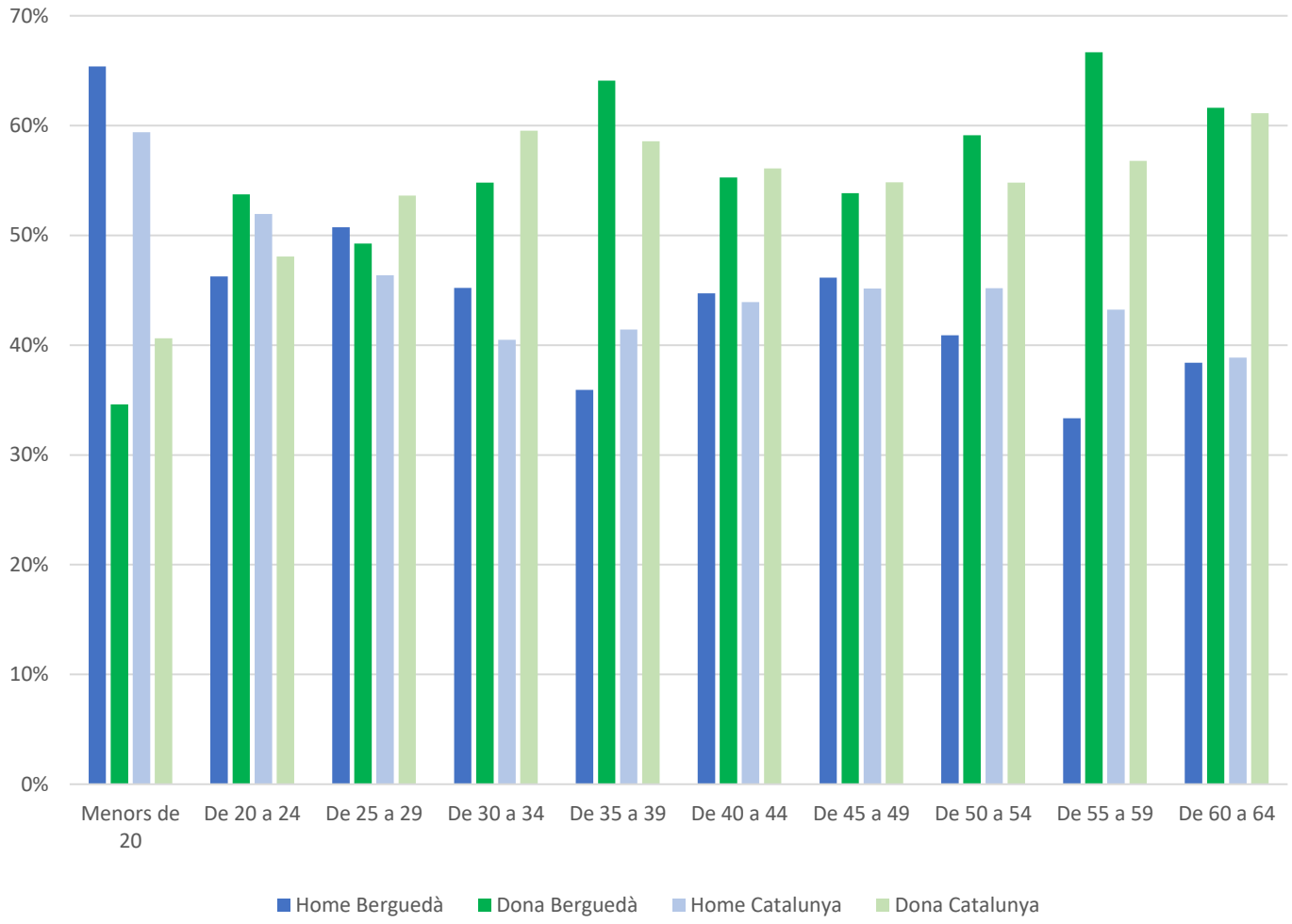

Font: elaboració pròpia a partir de dades de la Diputació de Barcelona.

Àmbit Residencial i territori

Cost mitjà mensual del lloguer. 3r trimestre 2019

Tram de 350€ a 500€ mensuals de mitjana.

Lloguers baixos en relació a altres comarques properes.

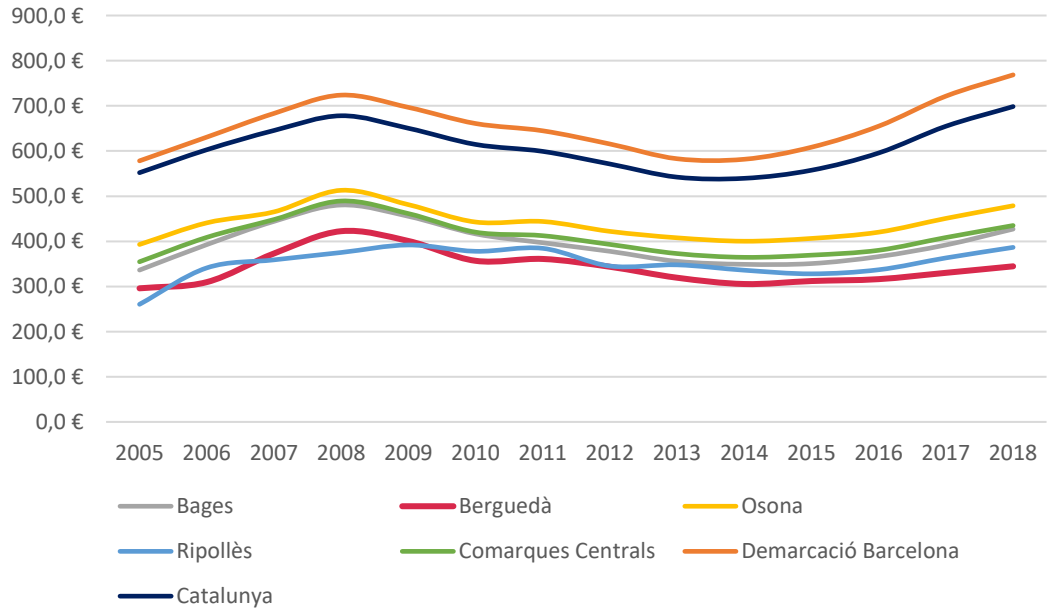

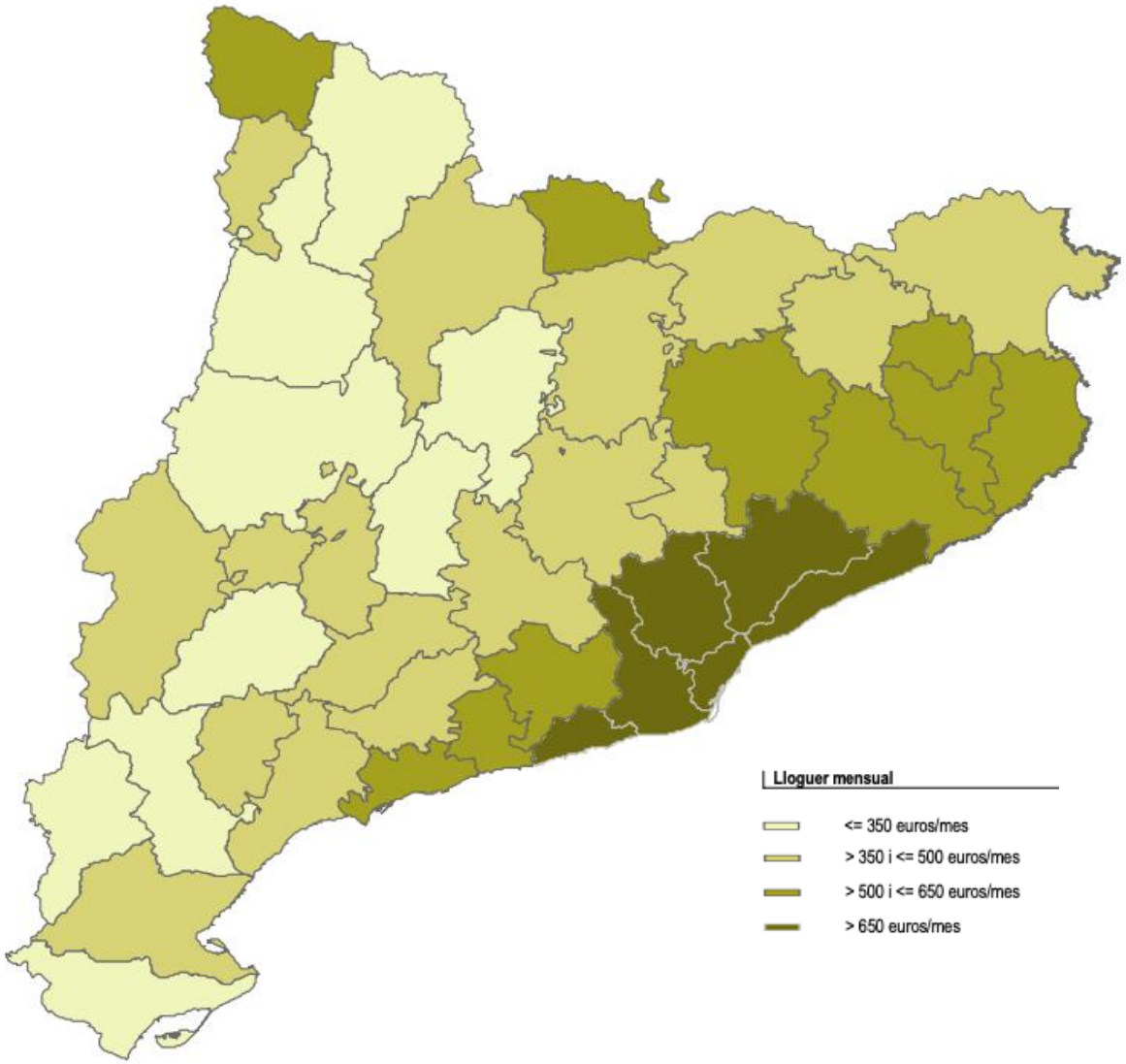

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Atles del mercat de lloguer de Catalunya

Àmbit Residencial i territori

Mobilitat obligada per motiu d'estudis no universitaris curs 2018/2019

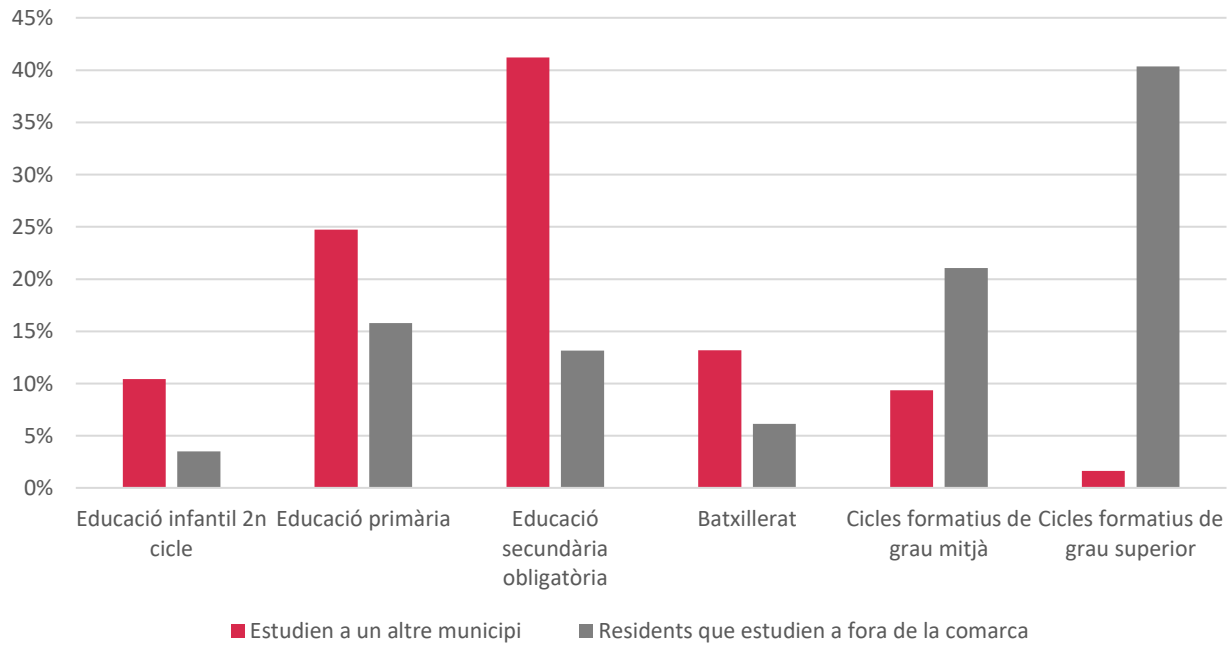

Font: Elaboració pròpia a partir de Idescat

El 28,6% dels estudiants de la comarca (1.480 persones) tenen necessitat de mobilitat per estudis.

Més homes que dones estudien fora del seu municipi i fora de la comarca.

Majors de 18 anys estudien més fora de la comarca.

Entre 12 i 15 anys estudien més fora del municipi.

El 40% que estudien a una altra comarca ho fan al Bages i el 25% al Barcelonès.

Àmbit Social i Sanitari

Població amb discapacitat: sexe, edat, tipus, grau sobre el total de persones amb discapacitat. 2018

Tendència similar al conjunt de Catalunya, excepte als grups d'edat. Al Berguedà els grans grups de població amb discapacitats es centren entre els 45 i 65 anys i a partir dels 75 anys.

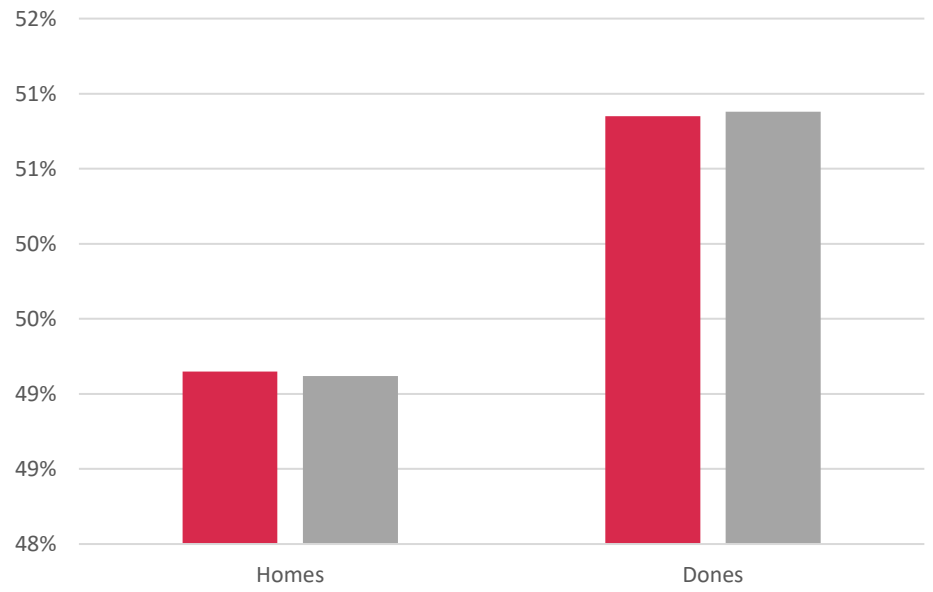

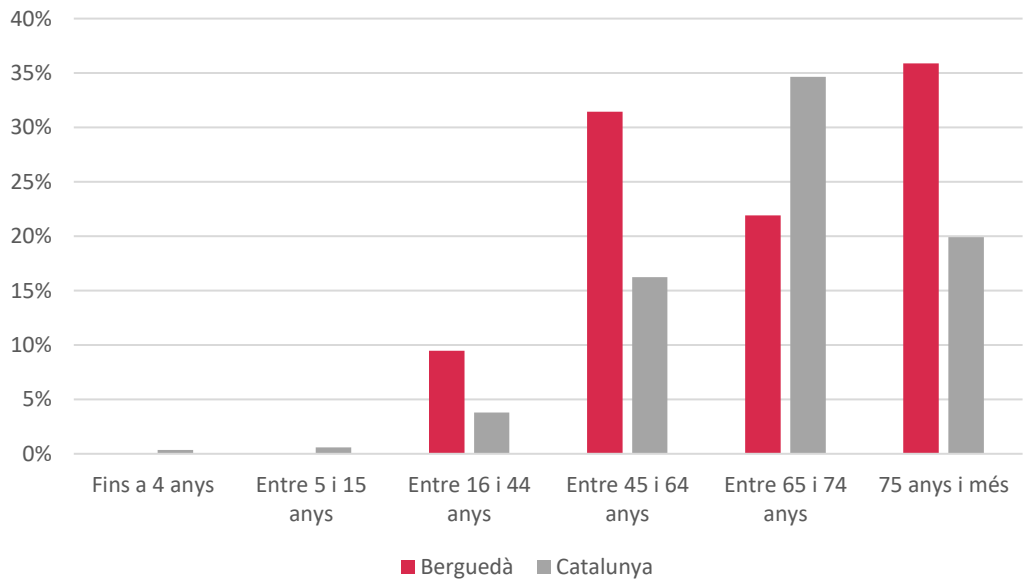

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat

Àmbit Social i Sanitari

Població amb discapacitat segons tipus i grau, sobre el total de persones amb discapacitat. 2018

Menor presència a la comarca de persones amb discapacitats de tipus intel·lectual i una major proporció de discapacitats que no es troben recollides en les altres categories. En el grau de discapacitat, el Berguedà té una major proporció de persones amb discapacitats moderades, per sota del 64%, que a la resta de Catalunya.

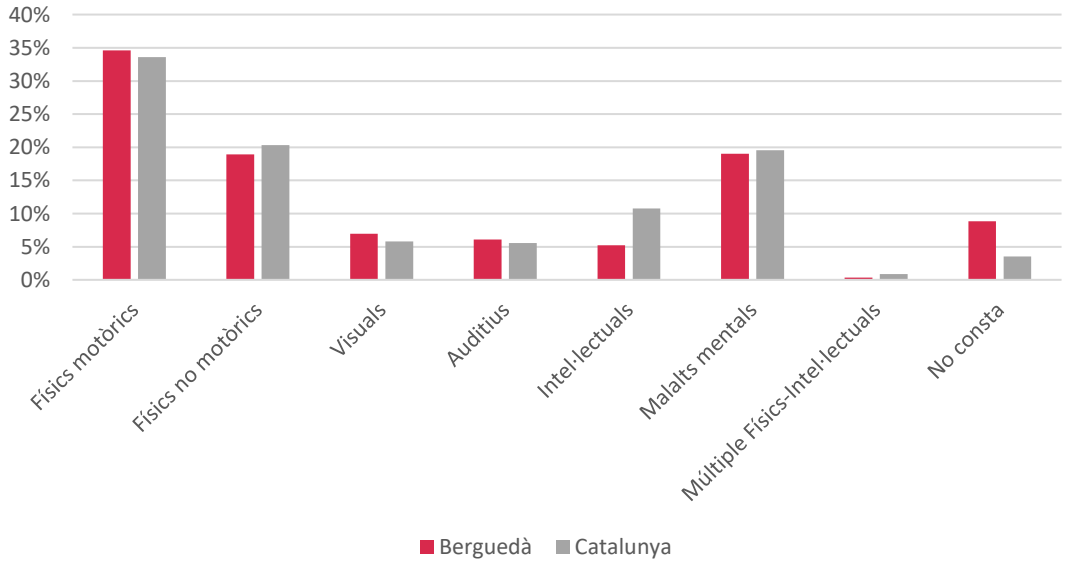

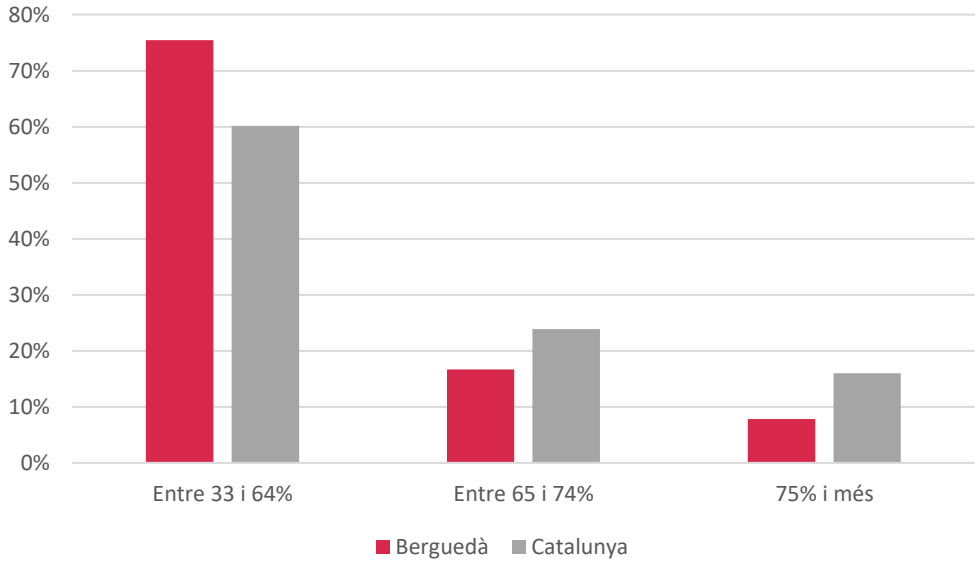

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat

Àmbit Social i Sanitari

Dades CSMA del Berguedà 2017 comparativa amb Catalunya

	Berguedà	Catalunya
Persones ateses (%)	5,39%	2,66%
Pacients amb nivell socioeconòmic molt baix (%)	10,09%	13,69%
Pacients crònics de salut mental (%)	49,77%	51,13%
Pacients crònics complexos de salut mental (%)	30,68%	32,30%

Font: Elaboració pròpia a partir de la Memòria de Salut Mental 2017

Percentatge de població atesa al CSMA per tipologia de trastorn

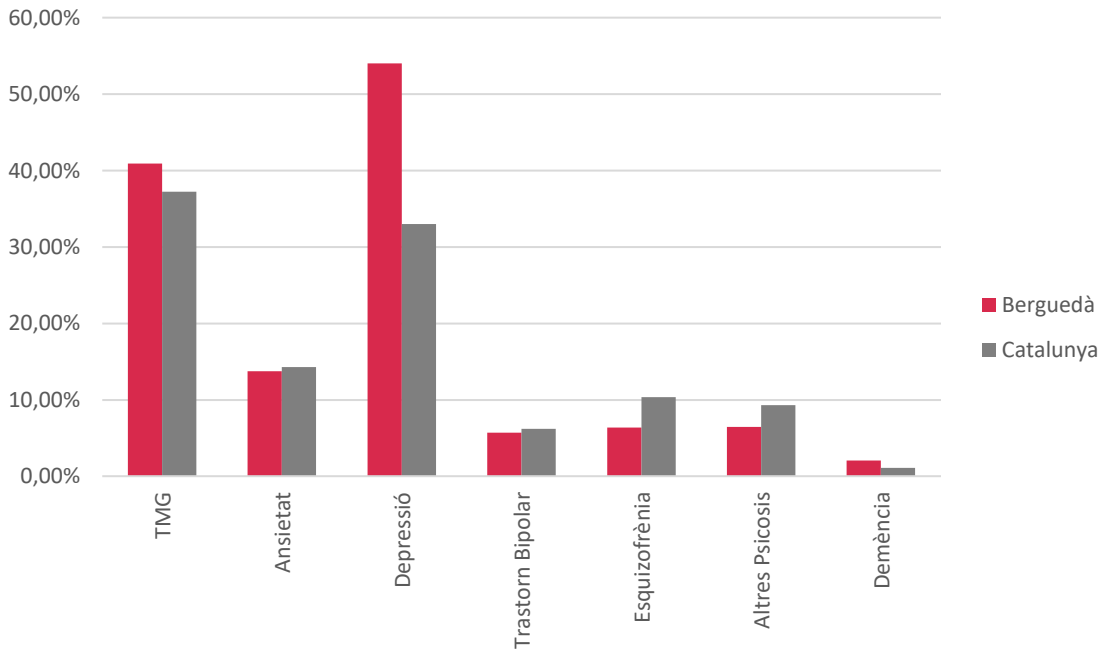

La proporció de persones ateses al CSMA quasi dobla la del conjunt de Catalunya, però la seva complexitat és lleugerament inferior pel que fa al nivell socioeconòmic, la cronicitat i la complexitat. El Berguedà presenta majors atencions per Trastorn Mental Greu (TGM), depressió (amb molta diferència) i demència.

Àmbit Social i Sanitari

Atencions al CAS per tipologia d'addicció. Berguedà i Catalunya 2017

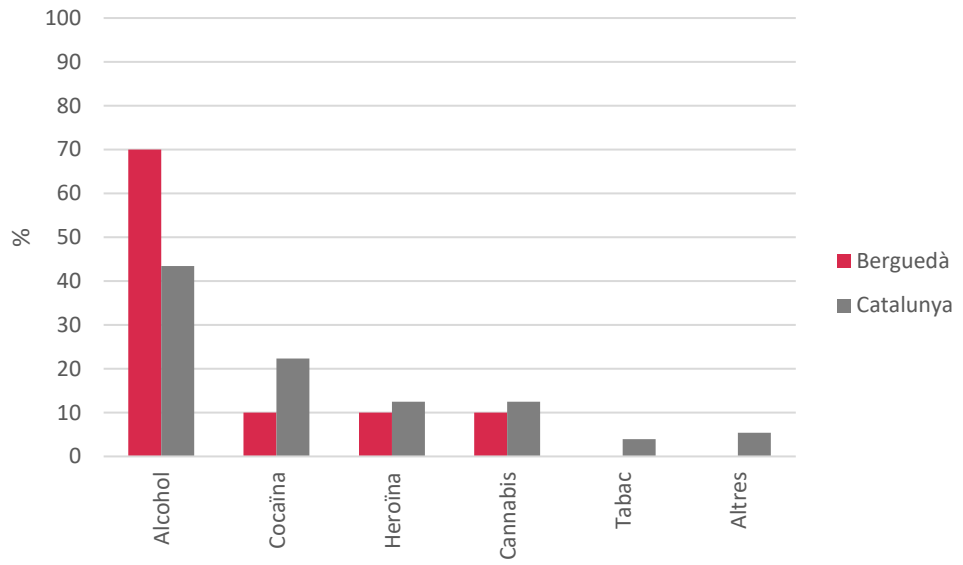

Població de 14 a 18 anys amb cribratge per consum d'alcohol

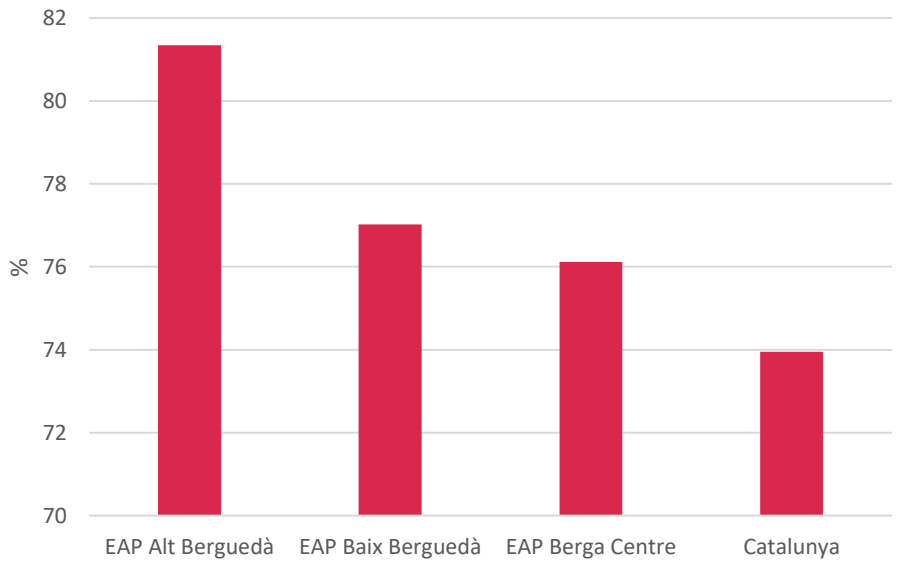

Problemàtiques ateses majoritàriament en relació a l'addicció a l'alcohol.

Font: Elaboració pròpia a partir de la Memòria de Salut Mental 2017

Presentació DAFO

Àmbit Econòmic i Laboral

DEBILITATS

- **Precarietat econòmica i pobresa** en moltes famílies
- **Desigualtats de gènere** en clau econòmica i laboral
- Manca de **qualificació professional i reciclatge** d'una part de la població
- **Fugida de la comarca** de persones amb **alta qualificació** en cerca d'oportunitats
- **Economia submergida** com a espai propici per a la precarietat
- **Dificultats d'accés a una feina** per a persones migrades, LGTBI+, trastorn mental, diversitat funcional o en situació administrativa incomplerta.
- Baixa **sensibilització social de les empreses** per conèixer la realitat de col·lectius vulnerables.
- **Diversitat d'agents d'intermediació laboral** amb dèbil coordinació entre ells que pot generar confusió entre la població
- **Transport públic insuficient** que afecta les possibilitats d'inserció.
- Deficient **xarxa de cobertura mòbil i d'internet** d'alta velocitat.

Àmbit Econòmic i Laboral

FORTALESES

- **Diversificació econòmica** amb presència de sector primari, secundari i terciari
- Espais turístics vinculats a la **natura i al patrimoni cultural**
- Atractius relacionats amb els **recursos naturals, culturals i producció alimentària** de qualitat

Àmbit Residencial i Territori

DEBILITATS

- **Dispersió demogràfica** d'una part de la població en nuclis petits i aïllats i **envelliment demogràfic** i **despoblament de zones rurals**
- **Dificultats d'accés a l'habitatge** per manca d'oferta
- Manca de recursos per facilitar l'accés a l'**habitatge a determinats col·lectius,** especialment a joves migrats sols que han d'acabar ocupant o amb activació de recursos d'urgències
- Servei de **borsa de lloguer social** poc conegut, poc emprat i amb estancament de mobilització de pisos
- Parc d'habitatges **envellit i deteriorat,** i manca d'incentius per rehabilitar
- Presència d'**habitatges buits en desús**
- **Increment no regulat de pisos turístics** amb **lloguer estacional**
- **Colònies tèxtils envellides** amb dèficit de serveis essencials
- Espai públic, equipaments i alguns serveis amb **barreres arquitectòniques**
- Manca de recursos creixent per afrontar el **pagament de subministraments**
- Situacions de **pobresa energètica**

Àmbit Residencial i Territori

FORTALESES

- Comarca amb **zones rurals** propicies per a Itineraris d’inclusió social
- Gruix de **població jove que vol quedar-se a viure** a la comarca
- Arribada de **famílies provinents de l'àrea metropolitana** cercant un preu d’habitatge més assequible.
- **Patrimoni** natural i cultural

Àmbit Formatiu

DEBILITATS

- Cert **abandonament prematur** dels estudis i dificultats de dimensionar l'absentisme
- Dèficit de **coordinació del procés de transició** de l'etapa escolar a l'etapa juvenil i adulta
- Insuficients **serveis d'orientació** i acompanyament personalitzat
- Poc **coneixement dels recursos** formatius existents
- Manca d'**oferta formativa post-obligatòria**, agreujada per a determinats joves
- **Oferta formativa no reglada** insuficient, condicionada per la visió adulta i biaix gènere
- Insuficients recursos a centres educatius per **atendre la diversitat** i fer **diagnòstic precoç**
- Dificultats d'**homologació d'estudis** a persones procedents d'altres països
- Manca d'**oportunitats formatives** per a persones en **situació administrativa no regularitzada**
- **Deficiències en la mobilitat** que limiten les oportunitats formatives
- Manca de **competències TIC,** especialment en població més vulnerable
- Infants de pobles petits amb menys **oportunitats extraescolars**

Àmbit Formatiu

FORTALESES

- Bona **distribució de l'alumnat** a la comarca
- Posada en marxa de **noves connexions en transport públic** cap a centres educatius
- Elevada **consciència** entre la població de la importància del **coneixement del català**
- Existència de **recursos gratuïts per a l'aprenentatge del català** i del castellà

Àmbit Social i sanitari

DEBILITATS

- Situacions de **dependència en gent gran agreujades per aïllament** en entorns rurals
- Zones rurals més **descobertes de serveis, sobretot sanitaris**
- **Dèficit de recursos** per atendre les necessitats de la gent gran i promoure l'envelliment actiu
- **Les persones ateses pel CSMA doblen la mitjana catalana**
- Manca de recursos per a l'**atenció de la salut mental** en infants, joves i persones adultes i **sobresaturació** dels existents
- Dificultats per trobar **especialistes mèdics** i professionals amb el **perfil adequat pel SAD**
- Es troben a faltar recursos, sobretot residencials, per a les persones amb **diversitat funcional**
- Elevat **consum de substàncies tòxiques**, especialment entre població jove
- **Dependència del vehicle privat** per realitzar visites a domicilis i accedir a serveis bàsics

Àmbit Social i sanitari

FORTALESES

- Existència de **programes, serveis i recursos**, **sobretot a Berga**
- Oferta de **places residencials i centres de dia per a gent gran**
- Presència de **teixit social sensibilitzat** entorn la salut mental i la diversitat funcional
- Existència d'**espais de treball** com la Taula de Diversitat Funcional i la Comissió de Salut Mental
- Presència d'algunes entitats i serveis que impulsen **actuacions per prevenir l'aïllament social i promoure l'envelliment actiu**
- Facilitats per establir **vincles i coordinació** entre recursos i entitats

Àmbit Relacional

DEBILITATS

- Població que viu sola que se sent en **situació de solitud**
- Presència d'**actituds i comportaments masclistes, xenòfobs, lgtbifòbics...**
- **Invisibilització i difícil detecció** de situacions de violència masclista
- Detecció des dels centres educatius de casos d'adolescents i joves que s'aïllen a casa en moments de lleure amb **addicció a pantalles**
- Falta d'eines de prevenció, detecció i gestió de situacions d'**assetjament escolar**
- Manca d'eines per **acompanyar noies** que reben pressions per part de la família arrel de trets o tradicions culturals o religioses
- Dificultats d'algunes famílies per accedir a **ofertes de lleure i oci**
- Dèficit d'**oferta pública esportiva** per a adolescents, joves, població adulta i gent gran
- **Poca vida relacional** a l'espai públic
- **Desconeixement de l'entorn i de la llengua** per part de famílies d'origen africà

Àmbit Relacional

FORTALESES

- **Dimensions** dels nuclis poblacionals que **faciliten veïnatge, xarxa social i ajuda mútua**
- Presència d’entitats i serveis que treballen per a la **igualtat de gènere**
- Existència de programes de **coneixement de l’entorn, traducció i aprenentatge del català**
- **Voluntat de treballar per objectius compartits, tant a nivell professional, com d’entitats i grups**

Àmbit Ciutadania i Participació

DEBILITATS

- Sensació de diferenciació entre la **població “d’aquí i d’allà”**
- **Prejudicis i rumors** vers determinats grups de persones
- Dificultats de relació per a **joves migrats sols**
- Limitacions per a persones en **situació administrativa no regularitzada**
- Situacions de discriminació per raons d’**identitat de gènere o orientació sexual**
- Estigma vers les persones amb **trastorn mental**
- Baix **coneixement** per part dels municipis dels **serveis d’atenció i orientació a la diversitat**
- Dèficit de **formació i acompanyament a entitats** per incorporar un **rol més inclusiu**
- Manca d’**espais** on escoltar i recollir **veu i mirada de la ciutadania**
- Manca d’actualització del **registre d’associacions**

Àmbit Ciutadania i Participació

FORTALESES

- **Dimensió de les poblacions** que facilita la **interrelació** entre entitats i serveis i la proximitat amb la gent
- Existència d'**iniciatives** públiques i associatives que cerquen **revertir actituds discriminatòries**
- Visibilització creixent del **col·lectiu de persones LGTBI+**
- Existència de **programes comarcals** per a l'**atenció i orientació a la diversitat**
- Nombre i diversitat de les **entitats i grups** de la comarca
- Alt **percentatge d'entitats d'àmbit municipal**, potencial dinamitzador des de la proximitat

Possibles línies del futur Pla d'acció

- **Estratègia coordinada** comarcal: Definir una estratègia compartida entre els diversos agents comarcals que garanteixi una atenció coordinada i integral a la població, establint els mecanismes de treball en xarxa necessaris per desenvolupar-la i incorporant una mirada inclusiva i comunitària a la vessant més productiva, i una mirada més estratègica i de desenvolupament local a les polítiques socials.

- **Prevenció i detecció** de l'**aïllament:** Dissenyar mecanismes que facilitin la prevenció, la detecció i l'atenció -amb especial èmfasi en els entorns rurals- de situacions d'aïllament que poden derivar en problemàtiques de salut i relacionals.

- **Política comarcal d'habitatge:** Articular una política d'habitatge compartida i que abordi els principals problemes existents a la comarca.

- Promoció d'**itineraris infància – adolescència – joventut:** Repensar les polítiques d'infància, adolescència i joventut des d'una mirada global que permeti reforçar l'acompanyament en cadascuna de les etapes i potenciar que les persones joves puguin desenvolupar el seu propi projecte de vida, individual i col·lectiu, a la comarca.

Possibles línies del futur Pla d’acció

- Foment de la **vida relacional** i la **cohesió social:** Promoció d’espais de relació i coneixença entre veïns i veïnes de la comarca que reforcin el sentiment de pertinença, juntament amb l’establiment de mecanismes que contribueixin a erradicar actituds poc inclusives.

- **Participació comunitària:** Reforçar la mirada comunitària de serveis, equipaments i entitats vinculant la població amb el seu entorn més proper, promovent la seva organització i establint mecanismes perquè aquesta formi part del disseny i avaluació de les polítiques públiques o actuacions que s’impulsen.

- Elaboració del **mapa de recursos, agents i espais:** elaborar el mapa de recursos, agents i espais comunitaris i inclusius de la comarca.

MOLTES GRÀCIES